

dic, V. *cigala* *Cicater*, castellanisme, V. DCEC (CICATERO)

CICATRIU, pres del ll. *cicatrix*, *-icis*, id. □ 1.ª *doc.*: des de fi S. xv s'usaren més o menys diverses formes més llatinitzants: *cicatrix*, *-ich(s)*, *cicatrices*, *-i(s)sa*, *-is*; *cicatriu*, c. 1800, Sanelo (E49r2); 1917, DOrt.

En el *Collectori* de Cauliac (fi S. xv) apareix una vegada el singular *cicatrix* (com a masculí), i diverses vegades en plural com a *cicatrices*, *cicatricks*; també *cicatrices* en els *Quesits* d'Albert el Gran, c. 1500. En castellà, francès, etc. l'adaptació fonètica era més fàcil, però pertot fou un mer llatinisme. Confrontat amb el problema de catalanitzar el Nebrija, Fra Busa (1507) posa com a català *cicatrix* («—, senyal del colp: *cicatrix*») i el verb *cicatrixar* («tancar-se la ferida, *cicatricoso*»); aquest en edicions posteriors (ja 1562) rectificat en *cicatriciar*. Devia continuar essent un mot poc usual, el 1575, quan OPou solament el parafraseja i no dóna forma catalanitzada del mot llatí.¹ Lacav. 1695 adopta *cicatrissa* substantiu. Els diccs. del S. XIX mantenen encara una forma d'aspecte castellà *cicatrís* (Lab. 1839-98), *cicatriç* (Bulbena, 1905-13) *-is* (Vogel). Devia ja usar-se la forma *cicatriu*, que és la que jo recordeo haver sentit almenys des de c. 1912-15, però no en trobo constància escrita fins al DOrt., 1917 (seguit per Bulbena 1919, i per tothom llavors, ràpidament); el testimoni medical que cita *AlcM* és de 1923.

DERIV.: *Cicatrixar* [-izar, i derivats d'aquest, sovint ja Cauliac, fi S. xv;² *isar*, Belv., Lab., etc., veg. supra; *-itzar*, 1911, Vogel; DOrt.]; *cicatrixació* [-isació, 1803, Belv.]; *-itzable*, *-ador*, *-itzal*, *-itzant*, *-itzatiu* [Cauliac]; cf. *emplauit cicatrissatiu*, PSW.

¹ «Vera cutis si se romp --- 's fa sobre la carn altra cosa, qui servex de pell: diu-se *cicatrix*, *-icis*» (*ThPu.*, 276). —² Això deu venir ja d'un original occità de l'obra, on era normal la formació a base de *cicatrix*; car ésser *cicatrissatiu* ja apareix en l'Anatomia occitana (PSW).

CICERO, pròpiament ll. *Cicero*, *-onis*, cognom de l'orador i escriptor romà: tant en l'expressió popular «explicar-se com un *cicero*» com en els sentits de 'tipus de lletra d'impremta de certa grandària', 'certa unitat de mesura usada en tipografia, equivalent a les dimensions d'aquell tipus', explicables per haver-se usat el tipus de lletra *cicero* en certes primeres edicions de les obres de l'escriptor. □ 1.ª *doc.*: 1803, Belv. (i Lab. 1839), en l'acc. tipogràfica (en cast. només des de 1899).

L'expressió popular (pronúncia *sísaru*), registrada en la forma *parla com un Cicero* per Careta (1901), Coromines ja la tenia anotada en una cèdula de c. 1895: «*explicarse com un* —: comparació que pondera la facilitat, claretat o gràcia a la qual un s'expressa». *Cicerone* 'persona que ensenya i explica les curiositats d'una localitat, edifici, etc.' [1868, *SLit.-Costa*; 1880, mall., etc.], pres de l'it. *cicerone* id.,⁶⁰

pròpiament 'Ciceró', per la facúndia d'aqueixos guies.

CICLE, ll. *cyclus*, pres del gr. *κύκλος* 'cercle'. □ 1.ª *doc.*: 1803 Belv., 1839 Lab. (*-clo*); *cicle*, 1905, Bulbena, Vogel.¹

DERIV.: *Cíclic* [1839, Lab.]. *Cicloide* [1839, Lab.], *cicloïdal*. *Ciclista* i *ciclisme*, presos del fr. *cycliste*, *cyclisme* [1889], derivats francesos de l'angl. *cycle* 'bicicleta, bicicleta' [1870]; *bicicle* i *bicicleta* [1905, Bulbena], presos de l'angl. *bicycle* [1877], fr. *bicyclette* [1890]; *tricycle*. *Cicló* [Lab. 1888], pres de l'angl. *cyclone* [1848], fr. id. [1863]; *ciclònic* [c. 1925, Fontserè, add. DOrt.]; *anticicló*, *-ònic* [id.], de l'angl. *anticyclone* [Galton, en it., ja 1892]. *Ciclada* [1839 Lab.]. *Ciclamen* [*ciclà*, fi S. xv, Cauliac], ll. *cyclamen*. *Encíclica*, pres del gr. *ἐγκύκλιος* 'circular', amb influència de *cíclic*, *cyclus*, *Epícicle*, pres de *ἐπικύκλιος* 'cercle concèntric'; *epicíclic*, *epicicloide*. *Hipocicloide* (gr. *ὑπο-*, 'sota').

CP.: Molts, formats ja per un ús prefixat de *ciclo* [*ciclostom*, gr. *στόμα* 'boca'; *ciclostrofic* (c. 1925, Fontserè)]; *ciclodretria*, *-metria* [*SLitCosta*]. +*Ciclostil* [no *DFa.*, *AlcM*, etc.; però era ja molt usual c. 1925], imitat de l'it. *ciclostile* [1905], format amb *stile* 'estri antic d'escriure, estil'. *Ciclop* [1472, Jo. Esteve, *-ope*, c. 1500, Fc. Alegre, Lacav.; ignorem on ho accentuaven però no hi ha cap raó per dubtar que ho fessin en la *i*, com ho marca Lab. des de 1839, i com mesuren llurs versos els grans poetes i altres escriptors de la Renaix.]: «tanca 'l vell mur que els *ciclops* li daren per cinzell», *Atl.* II; Costa i Llobera, Coromines, etc.; *ciclop* és una innovació introduïda per un grup de l'I. E. C. (format per la coincidència, en aquest cas, en les tendències antiverdagerianes, de L. Segalà, Carles Riba i Josep Carner); és enterament infundat de dir que *ciclop* sigui d'influència castellana (sic, *AlcM*), puix que és l'accentuació del gr. *κύκλωψ*, *κύκλωπος* (el gegant del gran ull circular);² encara és l'hora que no he sentit la pronúncia *ciclop* a cap persona simplement culta, no imbuïda de preocupacions puristes, i m'inclino a creure que es perd el temps amb aquestes esmenes innecessàries de formes tradicionals ja, i perfectament legítimes. *Ciclopi* («la ciutat *ciclopèa*», Verdaguier, *Atl.*); *ciclopípic* [*Atl.*; Costa].

Enciclopèdia [1695, Lacav.; 1803, Belv.], pres de la frase gr. *ἐν κύκλῳ παιδεία* 'educació en cercle, panoràmica'; *enciclopèdic* [1839, Lab.]; *enciclopedisme*; *enciclopedista*.

¹ «*Ciclo*, Urgell, llosa planera ---» és un malentès del *DAg*. El que diuen a Cubells (almenys en la forma *cinclo*, *cinglo*, i crec també *cigglo*) és en el sentit de 'cingle format per lloses'. —² És sabut que la regla de subjecció a l'accentuació llatina en els noms i mots grecs admet moltes excepcions, quan havia esdevingut tradicional entre nosaltres l'accentuació grega: els infinits mots en *-ia*, *acònit*, *diatriba*, *políglot*, *atmòsfera*, etc. (en algun dels quals hom s'entesta vanament a introduir una accentuació antitradicional, a causa d'aquesta regla